

RIVALITĂȚI STRATEGICE

– noțiune, caracteristici, manifestări –

STRATEGIC RIVALRIES

– notion, characteristics, manifestations –

*dr. Mihai-Ștefan DINU**

Rezumat: Declanșarea și desfășurarea unor conflicte/crize la nivel regional și internațional a fost abordată deseori ca o problemă internă a unui stat, în relațiile sale cu statele vecine, atribuindu-li-se, așadar, strict cauze locale (sociale, culturale, etnice sau religioase, aspecte care de obicei sunt relaționate memoriei istorice a părților angrenate în conflict. Astfel, s-a insistat mai puțin sau chiar deloc asupra influenței rivalității strategice dintre state în a căror sferă de influență, de exemplu, se află teritoriul de desfășurare a unor anumite conflicte. De aceea, în acest articol, am abordat o serie de aspecte conceptuale privind rivalitățile strategice, relaționând actuala lucrare cu cercetări anterioare desfășurate în domeniul conflictelor internaționale.

Cuvinte-cheie: conflict; crize; relații internaționale; rivalități strategice; sfere de influență; pace; război; terrorism.

Abstract: The emergence and development of conflicts/crisis at regional or international level was generally approached as being the internal problem of a State, in its relations with neighbouring States. Therefore, the conflict or crisis was perceived as having strict local causes (social, cultural, ethnic or religious, causes that generally are related to historical memory of parties engaged in conflict). Thus, in majority of studies approaching conflict, there is less, if not at all present, the influence of strategic rivalry among the States whose sphere of influence, as an example, there is situated the territorial development of certain conflicts. That is why, in this article we briefly approach a series of conceptual traits regarding strategic rivalries, relating present work with previous one in the field of international conflicts.

Keywords: conflict; crises; international relations; strategic rivalry; areas of influence; peace; war; terrorism.

1. Introducere

Scopul analizei prezentate în această lucrare este direct atașat obiectivului principal al cercetării mai vaste privind identificarea

* Cercetător științific gr. II, în cadrul Facultății de Securitate și Apărare a Universității Naționale de Apărare „CAROL I”

modurilor în care rivalitățile strategice determină conflictele/crizele. Direcția analizei prezentate în acest articol este determinată de ipoteza problemei formulate, și anume că declanșarea și desfășurarea unor conflicte/crize la nivel regional și internațional a fost abordată deseori ca o problemă internă a unui stat, în relațiile sale cu statele vecine, atribuindu-li-se, așadar, strict cauze locale (sociale, culturale, etnice sau religioase, aspecte care de obicei sunt relaționate memoriei istorice a părților angrenate în conflict. Astfel, s-a insistat mai puțin sau chiar deloc asupra influenței rivalității strategice dintre state în a căror sferă de influență, de exemplu, se află teritoriul de desfășurare a unor anumite conflicte. Evident, există cazuri în care conflictul de tip interstatal are ca inițiere directă relația de rivalitate dintre statele implicate în conflict, de cele mai multe ori, datorită proximității geografice acest tip de conflict are amploare regională, având ca motiv impunerea ca lider al unuia dintre state la nivel regional.

Pentru a atinge obiectivele propuse, având ca punct de plecare ipoteza anterior formulată, structura prezentului articol va fi construită pe câteva direcții și anume:

- Identificarea stadiului cunoașterii în domeniu printr-o trecere în revistă a apariției subiectului în literatura de specialitate;
- Abordarea aspectelor conceptuale relaționate definirii, caracterului și dimensiunilor rivalității strategice;
- Evidențierea și justificarea legăturii dintre propriile cercetări anterioare și rivalitățile strategice;
- Identificarea tipurilor de rivalitate strategică, și evidențierea noului/noilor tipuri de manifestare a acestora.

Fiecare dintre aceste direcții sunt prezentate în această lucrare sub forma celor patru secțiuni ce oferă, în opinia noastră, completitudine întregii lucrări, contribuind astfel la formularea structurii unei lucrări viitoare ce se va concentra atât asupra determinărilor/implicațiilor rivalităților strategice asupra conflictelor cât și asupra unor noi moduri de manifestare a conflictelor ca urmare a rivalităților strategice.

2. Aspecte privind definirea rivalităților strategice

Una dintre cele mai vechi teorii care este relaționată rivalității poate fi indentificată în lucrările lui Sigmund Freud. Urmare a studiului literaturii relaționate temei abordate am identificat faptul că unul dintre primii cercetători care au stabilit o corelație cu rivalitățile dintre grupuri a fost reputatul Sigmund Freud, supranumit și „părintele psihanalizei”. Un domeniu mai puțin cunoscut al studiilor freudiene a fost și acela al conflictului apărut între comunități relaționate atât geografic, cât și cultural. Într-unul dintre studiile sale el observă: „*comunități învecinate sau foarte apropiate se dușmănesc și se batjocoresc una pe alta, ca spaniolii și portughezii, germanii din Sud*

și cei din Nord, englezii și scoțienii ș.a.m.d.”¹. Sigmund Freud numește acest fenomen „narcisismul micilor diferențe”, în care se poate recunoaște o satisfacție confortabilă și relativ inofensivă a tendinței spre agresivitate, prin care se poate facilita coeziunea membrilor unei comunități. În opinia sa, „acest pericol amenință cel mai tare acolo unde relațiile în societate sunt stabilite în principal prin identificarea membrilor unii cu alții, în timp ce individualitățile conducătoare nu ajung la acea importanță care trebuie să li se cuvină în educația masei.”² Acest exemplu poate ilustra destul de bine faptul că existența percepției unei alte comunități ca dușman/inamic, coroborată cu existența tendințelor agresive constituie un pericol care poate în mod facil conduce către declanșarea unui conflict.

De la începutul secolului trecut, însă, când S. Freud a afirmat aceste opinii, teoriile privind accepțiunea de inamic, după cum am arătat în prima secțiune a lucrării noastre, a cunoscut un trend evolutiv. Studiul lucrărilor apărute în cele aproape două decenii scurse de la debutul celui de al XXI-lea secol, ne conduc spre formarea ideii că, în principal definirea rivalității strategice s-a realizat în funcție de caracteristicile actorilor implicați, a duratei, intensității, etc, acest lucru întâmplându-se, cel mai probabil, sub influența celor două tendințe principale existente în abordarea teoretică a rivalităților strategice. Este vorba despre abordarea *Basic Rivalry Level-BRL* (abordarea nivelului primar de rivalitate) și abordarea evolutivă.

Abordarea nivelului primar de rivalitate a fost realizată în lucrările³ lui Goertz și Paul Diehl și este fundamentată pe ideea că încă de la prima interacțiune conflictuală între două părți, comportamentul conflictual al statelor rivale rămâne relativ stabil pe toată durata rivalității.

Potrivit celor doi autori, rivalitatea este determinată în cea mai mare măsură de factori structurali sau de altă natură, de tipul șocurilor politice, spre exemplu. Prin urmare, orice relație de rivalitate între două state este caracterizată de un nivel primar, un nivel de ostilitate care dă nota generală a relației.

Cea de a doua abordare, cea evolutivă, are la bază lucrările lui Paul Hensel potrivit cărora rivalitățile evoluează, iar evoluția lor poate fi descrisă prin etape de evoluție. Autorul menționat dezvoltă o versiune generalizată a modelului evolutiv, în sensul că ia în considerare, pornind de la exemplul a două state care au interese

¹ Sigmund Freud, *Disconfort în cultură* (1930), în Studii despre societate și religie, Editura Trei, 2000, p. 180.

² *Idem.*

³ Gary Goertz, Paul Diehl, *The Empirical Importance of Enduring Rivalries*, în *International Interactions*, vol. 18, no.2, Routledge, New York, 1992, pp. 151-163 și Paul Diehl, *The Dynamics of Enduring Rivalries*, University of Illinois Press, Chicago, 1998, pp. 98-125

conflictuale, atât impactul formelor non-militare⁴ a interacțiunilor conflictuale (state rivale ale căror disensiuni rămân izolate în domenii precum cel economic, politic sau diplomatic), cât și conflictul armat direct, dacă acest lucru înseamnă să-și urmărească interesele. Odată perceput sau declanșat conflictul armat, evoluția anterioară a conflictului este percepută ca având o influență directă asupra deciziilor și interacțiunilor viitoare

Revenind la aspectul definirii rivalității putem afirma că nu este încă clar conturat, probabil și pe fondul abordărilor alternative privind subiectul. Astfel, în ceea ce privește rivalitățile de durată, acestea sunt în accepțiunea lui Goertz și Diehl *o competiție militarizată între o anumită pereche de state de-a lungul unei perioade date de timp*⁵.

Din punct de vedere al analizei noastre, una dintre cele mai potrivite definiții este cea furnizată de William Thompson, care afirmă că din punct de vedere conceptual, rivalii strategici trebuie să se perceapă reciproc ca și:

- competitori⁶
- sursă a amenințărilor actuale sau viitoare ce au posibilitatea să capete un caracter militar⁷
- inamici⁸.

În opinia noastră, avantajul acestei definiții reiese din faptul că din punct de vedere operațional, rivalii strategici pot fi identificați prin analiza istoriei politicii externe pentru a determina momentele în care factorii de decizie ai celor două state s-au perceput reciproc ca îndeplinind cele trei criterii menționate în cadrul definițional.

3. Rivalitatea strategică contemporană: tip statal sau non-statal vs multi-statal?

Relaționarea cercetărilor anterioare proprii, în domeniul conflictelor etnice și religioase, cu domeniul abordat în acest articol se realizează la nivelul observației că majoritatea conflictelor etnice sau religioase analizate s-au declanșat și desfășurat pe fondul unei rivalități strategice la nivel regional sau internațional, în

⁴ Paul Hensel, *Interstate Rivalry and the Study of Militarized Conflict*, în Frank Harvey, Ben Mor, *Conflict in World Politics: Advances in the Study of Crisis, War, and Peace*, Palgrave Macmillan, 1998, pp. 162-204.

⁵ Gary Goertz, Paul Diehl, *Taking „enduring” out of enduring rivalry: The rivalry approach to war and peace*, *International Interactions*, vol. 21, nr.3, Routledge, New York, p. 292.

⁶ William Thompson, *Principal rivalries*, *Journal of Conflict Resolution*, vol. 39, nr 2, iunie 1995, pp.195-223.

⁷ *Idem*.

⁸ William Thompson, *Identifying rivals and rivalries in world politics*, *International Studies Quarterly*, vol 45, nr.4 , 2001, p. 560.

scopul păstrării și/sau extinderii sferei de influență. Este cazul conflictelor etnice și religioase declanșate și desfășurate în fostul spațiu de influență al URSS: spațiul fostei Iugoslavii, regiunea Caucazului și Asia Centrală, regiuni care după încheierea Războiului Rece și câștigarea independenței au cunoscut o perioadă tumultuasă ca urmare a reșezării strategice post Război Rece.

Un tip particular de rivalitate strategică pare a ieși în evidență din acest punct de vedere, la studiul atent al transformărilor strategice din ultimul deceniu și jumătate: *rivalitatea strategică extinsă sau non-statală/multistatală internațională*.

Spre deosebire de rivalitatea strategică de tip statal, care angrenează ca și părți cel puțin două state, rivalitatea strategică *extinsă sau non-statală/multistatală internațională* are la bază criteriul identitar, criteriul rivalității fiind etnia sau religia, religia oferind, în cazul analizei noastre un exemplu semnificativ. Motivele pentru care propunem acest nou concept vor fi expuse în continuare.

Încă de la începutul secolului XXI s-a putut observa tendința de manifestare a rivalității strategice fundamentate pe criterii religioase, semnale existând chiar înainte de momentul 11 septembrie 2001, din SUA, prin promovarea și dezbaterrea unor lucrări precum *Ciocnirea Civilizațiilor* a lui Samuel Huntington, lucrări care, în fapt, preiau idei mai vechi, creând impresia că folosesc construcției unei politici statale externe, regionale, continentale su globale. Astfel, chiar dacă Războiul Contra Terorismului s-a dorit a fi, cel puțin la nivel declarativ, unul împotriva elementelor radicale islamiste, prin generalizare și diseminare agresivă prin intermediul canalelor media, acesta a fost perceput, în mod particular în lumea islamică, drept un război al Occidentului creștin împotriva Islamului. Această percepție a ajutat la formarea unui curent, nu neapărat localizat strict la nivelul lumii islamice, ci chiar și în Occident, curent care promovează atât apărarea valorilor materiale și spirituale islamice în fața unui Occident perceput ca *satanic* și invadator, cât și atacarea Occidentului și extinderea influenței⁹ religiei musulmane în fieful Occidental creștin.

În acest context creat, putem considera că sunt create condițiile apariției și manifestării unui tip special de rivalitate strategică, ce se manifestă în cadrul unui spațiu geografic extins și având caracter non-statal/multistatal între Occident și Islam.

Caracterul complex al acestui tip de rivalitate strategică reiese din natura la fel de complexa a părților angajate. Mișcările și organizațiile fundamentaliste și/sau teroriste, își desfășoară activitatea pe teritoriul a numeroase state, având adepți cetățeni aparținând mai multor state, state aflate pe continente diferite: Asia, Africa etc.

Spre diferență de rivalitatea strategică de tip statal, în acest caz avem de-a face cu cetățeni ai unor grupuri de state sau declarativ, cum este cazul Statului Islamic, cu o

⁹ Vezi comunicatele diseminate în media de către gruparea fundamentalistă Statul Islamic.

organizație extinsă pe teritoriul mai multor state (Siria, Irak, etc), legați de stindardul identitar, cultural-religios al Islamului și al militantismului politic de tip islamist.

Prin urmare, analiza părților angajate în conflict devine una complicată, cu atât mai mult cu cât, de obicei, afinităților de ordin religios le sunt atașate criterii de vecinătate geografică, așa cum se întâmplă în cazul regiunilor precum Africa de Nord, Orientul Apropiat și Mijlociu, Asia Centrală de Sud și de Est (Afganistan, Pakistan, Indonezia).

4. Conflictele cyber – manifestare actuală a rivalităților strategice

Dacă până în acest punct al lucrării noastre am abordat aspecte preponderent teoretice, de tipul definirii și caracteristicilor rivalităților strategice, în ceea ce privește manifestarea acestora în mediul contemporan, am observat că acestea pot fi de tipul non-militar și a conflictelor armate. Aceasta în ceea ce privește manifestările tradiționale ale conflictelor ca urmare a *rivalităților strategice statale* și a *rivalității strategice extinsă sau non-statală/multistatală internațională*. Aceasta deoarece, în ultimele două decenii, cu precădere, conflictele desfășurate ca urmare a rivalităților strategice sunt inițiate și desfășurate prin intermediul spațiului cyber, fiind cunoscute sub denumirea de conflicte cyber.

O ilustrare clară a manifestării conflictelor cyber pe fondul rivalității strategice dintre state a fost realizată ca urmare a analizei cercetătorilor Brandon Valeriano și Ryan Manes¹⁰, în urma căreia a reieșit o grilă multidirecțională, pe care o redăm în figura nr. 1.

¹⁰ Brandon Valeriano și Ryan Manes, *The Fog of Cyber war: Why the Threat Doesn't Live Up to the Hype*, at www.foreignaffairs.com/articles/138443/brandon-valeriano-and-ryan-maness/the-fog-of-cyberwar

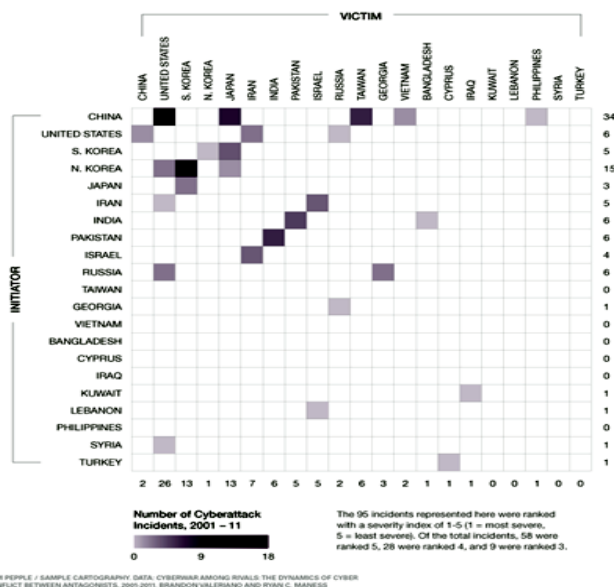

Figura nr. 1. Numărul de atacuri cyber și intensitatea lor - un exemplu ilustrativ privind manifestarea rivalităților strategice în spațiul cyber¹¹

Analizând figura nr. 1, putem identifica facil perechile rivalilor strategici majori la nivel global. Astfel, sunt evidențiate perechi de rivali strategici tradiționali, precum: SUA-Rusia, India-Pakistan, Israel-Iran, Cipru-Turcia, China-Japonia, China-Taiwan, Coreea de Nord- Coreea de Sud sau perechi relativ noi de rivali strategici precum SUA-China.

Concluzii

Așa cum reiese din analiza prezentată în cele patru secțiuni ale acestei lucrări, putem afirma că domeniul studiilor privind rivalitățile strategice se află încă în etapa de dezvoltare, existând aspecte conceptuale controversate sau încă neîndeajuns de bine fundamentate, dată fiind atât complexitatea comportamentală a actorilor implicați cât și o metodologie solidă de analiză a acestui tip de interacțiune cel puțin la nivel statal.

Dacă luăm în considerare noul concept propus în această lucrare, acela al rivalității strategice extinsă sau non-statală/multistatală internațională, putem afirma că analiza privind acest tip de interacțiune, deși se dovedește complexă, prin natura, caracteristicile și manifestările sale, poate aduce noi direcții de cercetare atât a acestui

¹¹ *Idem*

tip de interacțiune cât și în ceea ce privește cadrul de analiză a altui fenomen controversat, dar prezent și totuși de nedorit pe scena internațională: terorismul.

În ceea ce privește manifestarea rivalităților strategice sub forma conflictelor cyber, analiza acestora se prezintă extrem de interesantă datorită mediului de manifestare (spațiul cibernetic) și a consecințelor ce le-ar putea produce în domenii precum cel economic, militar, de sănătate, și, în general, în ceea ce privește funcționarea infrastructurilor critice, conflictele de acest tip putând fi inițiate și dezvoltate atât pe fondul *rivalităților strategice statale* cât și a *rivalității strategice extinsă sau non-statală/multistatală internațională*.

BIBLIOGRAFIE

- BRECHER Michael, *International Political Earthquakes*, University of Michigan Press, Michigan, 2008
- DIEHL Paul, *The Dynamics of Enduring Rivalries*, University of Illinois Press, Chicago, 1998
- FINLAY David, HOLSTI Ole, FAGAN Richard, *Enemies in Politics*, Ed. Rand McNally, Chicago, 1968.
- FREUD Sigmund, *Disconfort în cultură* (1930), în Studii despre societate și religie, Editura Trei, 2000
- GOCHMAN Charles, Yeev Maoz, *Militarized interstate disputes, 1816-1976*, în Journal of Conflict Resolution, vol. 28, 1984.
- GOERTZ Gary, DIEHL Paul, *Taking „enduring” out of enduring rivalry: The rivalry approach to war and peace*, International Interactions, vol. 21, nr.3, Routledge, New York
- GOERTZ Gary, DIEHL Paul, *The Empirical Importance of Enduring Rivalries*, în International Interactions, vol. 18, no.2, Routledge, New York, 1992
- GURR Ted, *Handbook of Political Conflict: Theory and Research*, Free Press, New York, 1980
- HARVEY Frank, MOR Ben, *Conflict in World Politics: Advances in the Study of Crisis, War, and Peace*, Palgrave Macmillan, 1998
- MORGENTHAU J. Hans, *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace* McGraw-Hill, New York, 1985
- THEMNÉR, WALLENSTEEN Lotta&Peter, *2014 Armed Conflict, 1946-2013*, Journal of Peace Research 51(4), Peace Research Institute, Oslo, 2014

THOMPSON William, *Identifying rivals and rivalries in world politics*, International Studies Quarterly, vol 45, nr.4 , 2001

THOMPSON William, *Principal rivalries*, Journal of Conflict Resolution, vol. 39, nr 2, iunie 1995

VALERIANO Brandon, MANES Ryan, *The Fog of Cyber war: Why the Threat Doesn't Live Up to the Hype*, at www.foreignaffairs.com/articles/138443/brandon-valeriano-and-ryan-maness/the-fog-of-cyberwar

Această lucrare a fost posibilă prin sprijinul financiar oferit prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, cofinanțat prin Fondul Social European, în cadrul proiectului POSDRU/159/1.5/S/138822, cu titlul „Rețea Transnațională de Management Integrat al Cercetării Doctorale și Postdoctorale Inteligente în Domeniile “Științe Militare”, “Securitate și Informații” și “Ordine Publică și Siguranță Națională” - Program de Formare Continuă a Cercetătorilor de Elită – “SmartSPODAS”.

